

УДК 344.1

А. М. Бизова

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ У СФЕРІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Досліджено засади функціонування органів військової юстиції України у сфері службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. Здійснено аналіз сучасних наукових доробок стосовно функціонування теорії службово-бойової діяльності. Обґрунтовано пропозиції щодо віднесення до складу сил охорони правопорядку України органів та підрозділів військової юстиції. Сформовано об'єкт, предмет та завдання службово-бойової діяльності органів та підрозділів військової юстиції України.

Ключові слова: військова юстиція, військові формування, правоохоронні органи, сили охорони правопорядку, службово-бойова діяльність.

Постановка проблеми. У зв'язку із складними воєнною та суспільно-політичною обстановками в Україні сьогодні не зникають потенційні загрози національній безпеці держави. Проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей (а згодом – операції Об'єднаних сил) призвело до численних втрат серед особового складу сил охорони правопорядку, а також жертв серед цивільного населення. Зазначені трагічні події супроводжувалися кризовими ситуаціями, що переросли у збройний конфлікт усередині держави.

У ході проведення антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил) виявлено низку нормативно-правових питань в організації діяльності сил охорони правопорядку. Найбільш проблемними серед зазначених є підтримання військової дисципліни особового складу сил охорони правопорядку, втрати військового майна, порушення вимог статутів Збройних Сил України, військові правопорушення, злочини та ін.

Світовий досвід показує, що у США та країнах ЄС (Франції, Італії, Іспанії, Великій Британії, Німеччині) функціонують окрім військових судів також спеціальні військові органи дізнання та слідства, які в сукупності складають єдину систему військової юстиції держави. А отже, розвиток військової юстиції

шляхом функціонування військової поліції та прокуратури є необхідною умовою розбудови ефективної військової юстиції України.

Таким чином, вивчення питання теоретико-правових засад функціонування органів військової юстиції у сфері службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотепер комплексного теоретичного дослідження правового забезпечення функціонування органів військової юстиції України стосовно службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку не проводилось. Як окремі питання розглядалися основи функціонування військової юстиції у працях М. В. Беланюка, П. П. Богуцького, С. О. Дорогих, І. М. Дороніна, В. П. Ковалю, В. Г. Пилипчука, О. Г. Радзівської та інших дослідників. Нормативно-правове забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку було об'єктом вивчення у працях В. Ю. Богдановича, К. Ю. Гунбіна, С. О. Годлевського, М. О. Єрмошина, І. О. Кириченка, В. В. Крутова, С. О. Кузниченка, О. В. Лавніченка, С. Т. Полторака, І. О. Шаповалової, О. М. Шмакова. Зазначені вчені і практики зробили значний внесок у дослідження проблем службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку, однак

вони вивчали окремі питання службово-бойової діяльності складових сектору безпеки і оборони України та деякі аспекти роботи органів військової юстиції України. Отже, питанням встановлення теоретико-правової регламентації функціонування органів і підрозділів військової юстиції у сфері службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку не було приділено достатньої уваги.

Метою статті є дослідження засад функціонування органів військової юстиції у сфері службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку та обґрунтування і закріплення відповідного теоретико-правового базису у нормативно-правовому забезпеченні органів військової юстиції України.

Виклад основного матеріалу. Необхідність створення і функціонування органів та підрозділів військової юстиції в системі сил охорони правопорядку України обумовлена, перш за все, самою специфікою існування сектору безпеки і оборони держави, а також службово-бойової діяльності частин та підрозділів Збройних Сил й інших військових формувань держави. Зазначену специфіку обумовлюють суб'єкт відносин, тобто самі військовослужбовці, а також організація діяльності військової служби, що має свою систему управління і є від'ємною від адміністративно-територіальної системи цивільної юстиції. Отже, ця специфіка є базисом створення системи військової юстиції в Україні, що, безумовно, має ґрунтуватися на чинному законодавстві держави. Тому питання реформування задля розвитку системи військової юстиції потребує обґрунтування необхідності узгодження цього процесу з усіма складовими сектору безпеки і оборони держави для забезпечення ефективної діяльності щодо забезпечення національної безпеки України.

Як зазначає С. Люлько, необхідність удосконалення (реформування та розвитку) правоохоронних органів обумовлюється кардинальними змінами у сфері безпеки, що відбулися в Європі та в Україні протягом останніх років, а саме зростанням рівня та зміною відносного значення реальних і потенційних загроз національній безпеці, а також реалізацією стратегії європейської та євроатлантичної інтеграції. Одним із пріоритетних напрямів реформування в системі національної безпеки і оборони цей автор зазначає створення цілісної системи військової юстиції. Безпосередніми чинниками створення

системи військової юстиції, на думку згаданого автора, повинні стати: обіг зброї, що вивозиться за межі зони ведення бойових дій, специфіка військової сфери, зумовленої статутними відносинами; певна некомпетентність цивільних судів вирішувати справи відносно військовослужбовців; відсутність централізованого механізму попередження, виявлення та розслідування військових злочинів тощо [1, с. 149].

Погоджуємося з наведеною думкою і додамо, що механізми формування органів військової юстиції повинні базуватися на врахуванні вже існуючого національного законодавства та специфіки службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку.

У наукових дослідженнях [2–5] визначено, що службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку є видом правоохоронної діяльності, яка притаманна військовим формуванням і правоохоронним органам спеціального призначення. Службово-бойова діяльність, як правило, реалізується шляхом виконання правоохоронних завдань переважно через службову діяльність правоохоронними методами, а у разі загострення обстановки через бойову діяльність – військовими (воєнними) методами.

За загальноприйнятим визначенням службово-бойова діяльність – це сукупність охоронних, режимних, ізоляційно-обмежувальних, захисних заходів та дій, які проводяться у мирний час, в умовах виникнення кризових ситуацій та в особливий період з метою охорони об'єктів, громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, законності та правопорядку, суверенітету і територіальної цілісності держави, а також її конституційного ладу. Службово-бойову діяльність здійснюють сили охорони правопорядку [6].

Як зауважує Д. М. Корнієнко [7], основними силами охорони правопорядку є: військові частини та з'єднання Національної гвардії України; органи та підрозділи Національної поліції України; органи та підрозділи Служби безпеки України; органи та підрозділи Державної прикордонної служби України та підрозділи військової служби правопорядку Збройних Сил України. Крім того в умовах ведення бойових дій і запровадження надзвичайного або воєнного стану, до сил охорони правопорядку автор відносить: підрозділи Управління державної

охорони України; підрозділи Державної пенітенціарної служби України; підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій; військові частини та з'єднання Збройних Сил України під час участі у проведенні антитерористичної операції, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та проведенні стабілізаційних дій [7, с. 88].

При цьому О. М. Шмаков зазначав [8], що до сил охорони правопорядку, які залучаються до службово-бойової діяльності у сфері безпеки, у широкому розумінні (з позицій центральних органів державної влади) можна віднести правоохоронні та військові органи держави, у складі яких є підрозділи, що відповідно до законодавства України призначені для виконання таких завдань: "забезпечення захисту територіальної цілісності держави, захисту конституційного ладу та державної влади; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, забезпечення особистої безпеки громадян, охорона їх прав і свобод, життя, власності від протиправних та злочинних посягань; охорона об'єктів державного значення, військових об'єктів, спеціальних і військових вантажів, дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території країни; конвоювання осіб, узятих під варту, підсудних, осіб, засуджених до позбавлення волі, і охорона їх під час судового засідання, а також під час екстрадиції осіб за межі країни; здійснення заходів, пов'язаних з припиненням актів організованої злочинності, тероризму, диверсій, у випадках загрози життю громадян, захоплення заручників, транспорту й об'єктів населених пунктів та у частині роззброєння і ліквідації незаконних збройних формувань; забезпечення безпеки органів державної влади і судів; переслідування і затримання осіб, що взяті під варту, підсудних і осіб, засуджених до позбавлення волі, або заарештованих, які втекли з-під варту; підтримання громадського порядку на території надзвичайної ситуації техногенного, природного і військового характеру; ліквідація проявів групової непокори, безладь в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах; участь у припиненні збройних сутичок та інших протиправних дій на державному кордоні; підтримання правового режиму надзвичайного стану в країні; надання допомоги Збройним Силам у виконанні заходів територіальної оборони, заходів, спрямованих на дотримання режиму воєнного стану" [8, с. 28].

Погоджуємося з думкою цього автора і зазначимо, що відповідно до цього підходу органи та підрозділи військової юстиції теж є силами охорони правопорядку. На основі аналізу визначальних наукових досліджень стосовно функціонування теорії службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України [9, 10] можливо сформулювати об'єкт і предмет службово-бойової діяльності органів та підрозділів військової юстиції України.

Об'єктом службово-бойової діяльності органів та підрозділів військової юстиції України можливо вважати правопорушників, злочинців, диверсійно-розвідувальні групи, незаконні збройні формування, терористичні організації та інші, що здійснюють діяльність, спрямовану на послаблення воєнної безпеки держави.

Предмет службово-бойової діяльності органів та підрозділів військової юстиції України становлять існуючі й перспективні органи та підрозділи військової юстиції України, що здійснюють діяльність, спрямовану на забезпечення воєнної безпеки держави. Існуючими органами військової юстиції України є військові прокуратури, до перспективних можливо віднести підрозділи військової поліції та відновлені військові суди.

Успішне виконання службово-бойових завдань є головною метою і сенсом службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. Особливого значення ця теза набуває у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують воєнній безпеці України. З огляду на викладене вище можливо визначити службово-бойові завдання, що можуть виконувати органи та підрозділи військової юстиції України (особливо перспективною військовою поліцією, оскільки службово-бойова діяльність військової поліції полягає у виконанні обов'язків військової служби як у мирний, так і воєнний час), а саме:

– забезпечення правопорядку, військової дисципліни та протидія злочинності серед військовослужбовців;

– надання допомоги в розшуку і затриманні військовослужбовців, які самовільно залишили військові частини (місця служби) зі зброєю, засуджених, підозрюваних або звинувачених у скоєнні тяжких або особливо тяжких злочинів;

– охорона службових приміщень органів військової прокуратури і військових слідчих органів, участь у протидії диверсійним проявам та терористичним актам на військових об'єктах;

– охорона і конвоювання

військовослужбовців, виконання у передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті, забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні;

– забезпечення допомоги Військовій інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України на маршруті патрулювання, а також під час пересування військ (сил) по дорогах загального користування шляхом регулювання дорожнього руху та (або) супроводження транспортних засобів Збройних Сил України;

– участь у забезпеченні режимів надзвичайного стану, воєнного стану і застосування заходів та тимчасових обмежень, у тому числі з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки, що здійснюються відповідно до законодавства України;

– участь у застосування заходів і тимчасових обмежень, у тому числі з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки в зоні надзвичайної ситуації, під час ліквідації наслідків аварій, катастроф, пожеж, стихійних лих, епідемій та епізоотій тощо.

Отже, визначені засади функціонування органів військової юстиції у сфері службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку доцільно закріпити відповідним теоретико-правовим базисом у нормативно-правовому забезпеченні органів військової юстиції України.

Висновки

На основі викладеного можливо висновити таке.

1. Проведення антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил) виявило низку нормативно-правових питань в організації діяльності сил охорони правопорядку України. Найбільш проблемними серед зазначених є: підтримання військової дисципліни особового складу сил охорони правопорядку, втрати військового майна, порушення вимог статутів Збройних Сил України, військові правопорушення, злочини та ін.

2. Причинами створення військової юстиції можливо визначити такі: численне збільшення правопорушень і злочинів серед військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань України (сил охорони

правопорядку); розповсюдження зброї з окремих районів Донецької та Луганської областей на іншу територію України; некомпетентність цивільних судів та прокуратури щодо ефективного і швидкого розгляду та вирішування військових справ; відсутність професійних органів дзнання та розслідування у воєнній (військовій) сфері; низька ефективність існуючого організаційно-правового механізму запобігання, виявлення та розслідування військових злочинів та ін.

3. Теорія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку України є відносно молодою наукою сфери безпеки, а отже, в ній не повною мірою сформовано систему суб'єктів правозастосування. Як результати проведеного дослідження до складу сил охорони правопорядку можливо віднести органи та підрозділи військової юстиції України. Тому механізми формування органів військової юстиції повинні базуватися на врахуванні вже існуючого національного законодавства та специфіки службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на вдосконалення нормативно-правового регулювання функціонування органів військової юстиції у сфері службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку.

Перелік джерел посилання

1. Система військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України : зб. матеріалів міжнар. наук-практ. конф. / упоряд. : В. Г. Пилипчук та ін. Київ : АртЕк, 2019. 358 с.
2. Кириченко І. О., Полторак С. Т., Шмаков О. М. Обґрунтування доцільності запровадження наукової спеціальності "Службово-бойова діяльність". *Честь і закон*. 2005. № 3. С. 3–10.
3. Шмаков О. М. Напрямки подальшого розвитку теорії службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України. *Честь і закон*. 2005. № 2. С. 3–9.
4. Кириченко І. О., Богданович В. Ю., Крутов В. В. Шляхи вдосконалення наукового супроводу службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. *Честь і закон*. 2009. № 1. С. 3–23.
5. Кузніченко С. О. Проблемні питання щодо наукового забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. *Честь і закон*. 2009. № 2. С. 16–19.

6. Шаповалова І. О. Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку у надзвичайних ситуаціях соціального характеру: нормативно-правовий аспект. *Право.иа.* 2015. № 3. С. 51–56.

7. Корнієнко Д. М. Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку як об'єкт державного регулювання: адміністративно-правові засади. *Честь і закон.* 2019. № 2 (69). С. 87–94.

8. Шмаков О. М. Сили охорони правопорядку в службово-бойовій діяльності силових структур. *Честь і закон.* 2013. № 2 (45). С. 27–30.

9. Лавніченко О. В., Годлевський С. О., Гунбін К. Ю. Уточнення підходів до формування понять теорії службово-бойової діяльності внутрішніх військ. *Честь і закон.* 2013. № 1 (44). С. 22–27.

10. Шмаков О. М., Лавніченко О. В. Види, форми і способи діяльності і дій внутрішніх військ. *Честь і закон.* 2006. № 4. С. 10–19.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2020 р.

УДК 344.1

А. Н. Бызова

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОРГАНОВ ВОЕННОЙ ЮСТИЦИИ В СФЕРЕ СЛУЖЕБНО-БОЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СИЛ ОХРАНЫ ПРАВОПОРЯДКА

Исследованы основы функционирования органов военной юстиции Украины в сфере служебно-боевой деятельности сил охраны правопорядка. Осуществлен анализ современных научных разработок по функционированию теории служебно-боевой деятельности. Обоснованы предложения по включению в состав сил охраны правопорядка Украины органов и подразделений военной юстиции. Сформированы объект, предмет и задачи служебно-боевой деятельности органов и подразделений военной юстиции Украины.

Ключевые слова: *военная юстиция, воинские формирования, правоохранительные органы, силы охраны правопорядка, служебно-боевая деятельность.*

UDC 344.1

A. Byzova

THEORETICAL AND LEGAL FRAMEWORK OF THE FUNCTIONING OF THE MILITARY JUSTICE BODIES IN THE SPHERE OF SERVICE AND COMBAT ACTIVITIES OF THE LAW ENFORCEMENT FORCES

The statute states that the provision of theoretical and legal ambushes for the functioning of the military justice bodies in the sphere of service and combat activity of the law enforcement forces is currently relevant.

By means of the statutes is the pre-ambush of the functions of the military justice bodies in the sphere of military service of the law enforcement forces and the establishment and consolidation of the organizational theoretical and legal basis of the legal basis for the normative and legal basis

The reasons for the creation of military justice are the following: the numerical increase in offenses and crimes among servicemen of the Armed Forces and other military formations of Ukraine (law enforcement forces); distribution of weapons from certain districts of Donetsk and Luhansk regions to the rest of territory of Ukraine; incompetence of civil courts and the prosecutor's office in the efficient and prompt consideration and resolution of military cases; lack of professional bodies of inquiry and investigation in the military sphere; low efficiency of the existing organizational and legal mechanism for prevention, detection and

investigation of war crimes, etc.

The theory of service and combat efficiency of the law enforcement forces of Ukraine is apparently safe in the young science, and from now on, not in the new world, a system of subordinate rights of protection has been formed. For the results of the conducted advancement to the warehouse of forces, law enforcement, you can add the organizers of the military justice of Ukraine. The mechanisms of the formation of the military justice bodies are based on the already existing national legislation and the specifics of the service and combat activity of the law enforcement forces.

The submitted scientific developments will be directed to the more detailed normative and legal regulation of the functioning of the military justice bodies in the sphere of service and combat activity of the law enforcement forces.

Keywords: *military justice, military formations, law enforcement agencies, law enforcement forces, service and combat activities.*

Бизова Анна Миколаївна – аспірантка кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-3906-6149>